

Buorit sápmelaččat, eará olbmot! Buori sámi álbmotbeaivve! Pyeri aalmugpeivi! Šiögg meersažpeeiv!

Lea stuora illu oaidnit din dáppe ávvudeame sámi álbmotbeaivve. Dát leat vuosttaš dán váлгаáigodaga álbmotbeaivedoalut ja báhcá maid dán váлгаáigodaga mañimussan daningo dat nohká dán jahká. Álbmotbeaivi lea sámediggái ja sápmelaččaide duođaid dehálaš ávvubeaivi, muhto dađi bahábut ruđalaš dili dihte eat leat suitán ordnet álbmotbeaifeasttaid dađi dávjjit. Sámediggi lea ovddit ja dán válgabaji áigge atnán mávssolažžan, ahte álbmotbeaivi ávvuduvvo sámi kultuvrra vuogi mielde ja ahte sierra guovllu sápmelaččat besset oassálastit ávvudoaluide. Álbmotbeaivefeasta boahťa sápmelaččain sápmelaččaide. Dál vuosttaš háve dilálašvuoda sáhtťa maid čuovvut internehtas.

Dán válgabaji áigge lea dáhpáhuvvan olu ja vel dán jagi, ovdal riikkabeaiveválggaid, vuorddán ja várra mii buohkat vuordit buorádusaid sápmelaččaid riektesajádahkii. Politihkka lea olu ságastallojuvvan ja dat gal loktána vel guovddáži. Dál lea goitge áigi guođdit beaivvi politihka unnibun ja bidjat eambo deattu ávvudit álbmotbeaivvi, sámi álbmoga historjjá, oktiigullevašvuoda ja boahťeáiggi.

Sápmelaččat leat muosáhan historjjás áigge stuora borvemiid ja nuppástusaid, sođiid, vealaheami, gielaid jávkadahttinvigamušaid, bággomuotkumiid soađi ja goanstajávrriid huksemiid dihte, dego maid leat muosáhan váldepolitihkalaš ulbmiliid suddadit sápmelaččaid váldokultuvrraide ja vigamušaid biđget min sápmelaččaid ovttamielalašvuoda. Dáin mii leat ceavzán ovttas ja min ovddit buolvvaid ángiris bargguin ja vuollánmeahttuvuođain. Šaddat goitge deaivat geažos áigge ain garrasit hástalusaid. Globalisašuvdna, dálkkádatrivdan, árktalaš guovllu válde- ja soalddát- ja soahtepolitihkka buktet sápmelaččaide aivve ođđalágán doaibmabirrasa. Mot unná sámi álbmogaš ceavzá váldokultuvrra deaddagis?

Ovddit sápmelaš buolvvat leat duddjon dálá sápmelaččaide buriid eavttuid bihtit nuppástuvvi servodagas. Mii leat árben rikkis giellamet, luondus ceavzima máhttomet, árbevirolaš ealáhusaideamet, duodjeárbevieromet ja luonddugaskavuotamet – dát leat ain duohta dehálaš máhtut. Mii leat ožžon alceceamet nanu kulturárbevieru, sápmelaš identiteahta ja searvvušvuoda. Sápmelaččat bihtet álohii, go gávdnat vuoiemi guhtet guimmiineamet ja doallat gitta sámi álbmoga searvvušvuodas, sápmelaš iešdovddus ja kulturárbevierus.

Muhtin olbmotges leat mañimus áiggiid ohcan čovdoša sápmelaččaid rivttiid ovddideami várás nu ahte leat evttohan sierra sápmelaš joavkkuide iežaset lágaid dehe nu ahte leat bidjan sierra sápmelaš joavkkuid vuogiatvuodaid ja árbevieruid vuostálagaid nuppiideaset ektui. Mun in sáhte dán ipmirdit. Sápmelaččat galget bastit ovttas gávdnat vugiid sápmelaččaid vuogiatvuodaid ja kultuvrra ovddideami várás min iežamet sámi kultuvrralaš dábiid mielde. Eat mii galgga oheat málliid váldokultuvrra doaibmamálliin eatge nu ahte biđget sámi álbmoga oktilašvuoda.

Sápmelaččat leat hui nannosat. Šaddat gierdat vel dálá áiggenai vealaheami, ovdagáttuid, vaššiságaid ja bilkku. Min kultuvra lea geahččaluvvot rivvejuvvoť ja oamastallojuvvoť. Dat ii leat lihkestuvvan. Mánáide ja nuoraide bilku ja rasisma leat hui vaháťlaččat. Lea vealtameahtun, ahte dubmet buoťlágán vealaheami ja vaši. Eat sáhte diktit vealaheami dehe rasismma váikkuhit min

kultuvrii, vieruide dehe gárvodeapmái. Eat goitge leat immunat juohke diŋgii, dehe nagot vuostálastit buot váikkuhusaid. Muhto mii fertet váldit vára das, ahte eat váldde málle váldokultuvrra ahkidis vieruin eatge buvttet sámi kultuvrra sisa vealaheami dehe nuppiid gáđašteami. Dakkár árbevieruid eat dárbbat.

Sápmelaččat lea oba mihá unnán. Suomas logi duháha, Ruošša bealde moadde duháha, Ruota bealde guovttegeardásaččat min meari eaktui dehege sulaid guoktelot duháha ja Norggas buot eanemus juobe čiežalotduháhis čuohteduháhii. Vai sápmelaččat sáhttet seailut, ferte jurdda sápmelaččain oktan álbmogin seailut. Sierra sápmelašjoavkkuid gaskii eai galgga ceggejuvot mangelágán muvrraid. Sápmelaš identitehtii, sámi álbmoga oktilašvuhtii ja maiddá sápmelaččaid sajádahkii Suomas lea várálaš, jos sápmelaččat adnojuvvojit gaskaneaset riidaleaddjin.

Máilmmis, mas gaskaárvvu mielde okta giella vahkus jáddá, sámi kultuvra ja dan seailun galggalii leat máilmmiviidosáččat njuolgut imaš. Munnje sámezielaid ja sámi kultuvrraid ceavzin ii leat mihkkege ipmašiid. Sápmelaččat leat sitkadat dego lageš, mii gierdá biekká, buollaša, báhka, ja deattu iige doddjo. Man olu mii leatge miehtá historjjá hárbánan gullat, ahte sápmelaččat sogahuvvet ja suddet suomelaččaide. Stuora dutkijoavku čállenai ná juo 1900-logu álggus. Mii leat hárbánan gullat go vierrásat dadjet sámeziela duššat, juoiganárbevieru jávkat, sámi biktasiid báhcit eret anus ja sápmelaččaid suddat láddelaččaide. Nohkameahttumat leat sárgat, ahte eat eale šat sámi kultuvrra árbevieruid mielde, ja ahte boazobargu lea rievdan dievaslaččat go mohtorgielká ja njealjejuvllat mōnkijá máraiga ealáhusa sisa, ja ahte sápmelaččat eai earrán váldokultuvrra olbmui mainnaga lágiin. Oktage dáin nággemušain ii doala deaivása. Duokkáraš dulkomat leat dušše okta vuohki deaddit ja duššin dahkat min kultuvrramet.

Sámi kultuvra eallá ja vuogáiduvvá servodaga buktin nuppástusaide. Mohtorgielká ii leat rievdadán boazobarggu – sápmelaččat siiddastallet ja guođohit ealuideaset duoddariin ja vumiin vel dálá áiggenai. Dálloorrun, bálkábargu ja dálá johtinvuogit leat gal duohta rievdadán ávnnaslaš kultuvrra birgenlági, muhto eai min váimmuideamet ja jurdagiiddamet. Duháhiid jagiid čoggon diehtu luonddus, bohccuin, guliin ja eará elliin lea buktán midjiide eavttuid ceavzit servodatlaččat vuđolaš ođasmahttimiin. Sámi kultuvra ja sápmelaččat leat vuogáiduvvan ja gárganan. Eará molssaektuhan mis ii leat leamašge go ceavzit. Muhto eatdahan mii leat luohpan iežamet kultuvrras, árbevieruin, gielas eatge identitehtas. Min kultuvrra ii sáhte dahkkot duššin ja hejošuvvot dan geažil, ahte orrut dáluin dehe vuodjit biillain. Árbevirolaš diehtu ja máhtut leat ain árbevirolaš sámi ealáhusaid ja dujiid deháleamos oassi. Dat leat gielkkáid ja mohtoriid deháleappot ja máhtut ja iešvuodát, mat leat min siste. Mii galgat leat čeavlát, ahte buot teknologijja mielddis buktin áššiid mielde eat leat luohpan iešvuodát kultuvrrasteamet.

Sámi juoiganárbevierru, mas mii gullat odnenai čájánasaid, lea máhccan ovdalaččage vuommálaččabun. Luohti, liđve ja leudd eallá árbevirolaš juoiganmusihkas nugo modearna populáramusihkas. Sámi dáidda lieđđu alimus áiggiid. Sámi dáiddarat leat buktán sámi kultuvrra árbevieruid ja searvušlašvuoda oassin ođđa modearna dáidaga, mii ii eale duššefal galleriain, muhto árgabeaivvis, internehtas ja sosiála medias. Dáidagis lea friddjavuohta ja miehtá historjjá dáidda lea leamaš vuohki buktit servodaga vigiid ja kultuvrra árbevieruid ovdan mearrideddjiide. Dáidagiin sáhtta rievdadit máilmmi. Min nuorra dáiddarat, geat dahket servodatlaš ja searvušlaš dáidaga modearna teknologijain, viiddidit dieđu sápmelaččain aivve ođđa vuogi mielde ja sii bastet burgit váldokultuvrra ráhkadan stereotypiain ja ovdagáttuid sápmelaččain.

Sámi servodat lea šaddan mánggabeallásáččabun. Mis lea máhtolaš, gielalaš ja skuvlejuvvon sámi nuorat miehtá máilmmi ja dáppe min Sámis. Sápmelaččat leat skuvlejuvvon dutkin, oahpaheddjiin, mearrideddjiin ja jodiheaddjin. Mánggas sámi nuorain máhccet iežaset ruovttuguvlui skuvlema mánggel ja ovttaštáhttet oahpuset árbevirolaš sámi ealáhusaide, buktet ođđa dieđu sámi servošii,

odđa kultursiskkáldas dutkanbohtosiid, skuvlejit odđa sápmelaš buolvvaid ja duddjojít sámi kultuvrii jotkkolašvuoda. Lean dás hui movttet ja čeavlái.

Olu sápmelaččat orrot sámi ruovttuguovllu olggobealde. Báikkálaš sámi searvvit leat šaddan gávpotsápmelaš servošiid deaivvadanbáikin ja vuohkin doarjut sámi kultuvrra ja giela seailuma gávpotdiliin. Searvvit dahket divrras barggu oba sámi álbmoga boahhteáiggi dorvvasteami várás.

Sámi ruovttuguovllu sámi servviin lea dehálaš rolla sápmelaš servodagas. Almmá Sámi Duodji – organisašuvnna árvvolaš barggu haga sámi duoji dilli livččii ovdalačča eanet uhkivuloš ja duodjeárbevieru buorringeavaheapmi livččii dáláža viiddit. Dáppe Anáris Anára sámegiela searvi ja Saami Nuett leaba bargan mávssolaš barggu unnit sámegielaid ealáskahttima, oahpaheami ja ovddideami várás. Sápmelaččat dárbbahit gievrras searvegietti ja searveaktivisttat ánsašit stuora giittosa iežaset bargan barggus.

Sámi kultuvra ja sámegielat eai seaillo, jos mii eat huma sámegiela dehe sámi álbmoga árbevierut ja dábit eai doalahuvvo. Juohke sápmelaččas lea stuora ovddasvástádus das, seailugo sámi kultuvra. Stáhtat galget duddjot gáibádusaid dasa, ahte sámi kultuvra sáhtta seailut, muhto juohke sápmelaš dahká loahpa loahpas ieš válljema das seailugo sámi kultuvra ja makkárin dat seailu boahhteáigge. Juohke sápmelaš váhnen, guhte oahpaha árbevieruid ja árbevirolaš ealáhusaid, mearrida hupmat mánnásis sámegiela, bidjá máná giellabeassái dehe oahpahallá iežas láhppán giela, bargá kultur barggu ja lea iežas bakte dorvvasteame sámegiela ja sámi álbmoga boahhteáiggi. Giitu didjiide, sápmelaš váhnemat, ádját ja áhkut, máttárváhnemat din guođđin árbevierusteattet!

Sámegielat ja sámi kultuvrrat eai seaillo almmá sápmelaš oahpaheddjiid ja beaivedikšunbargiid haga. Giellabeasit, sámegielalaš beaivedikšun ja sámegielalaš vuoddoahpahus leat čoavdda sámi álbmoga boahhteáigái. Buot sápmelaččat, geat leat vuolgán oahpaheaddjin ja beaivedikšunbargin ráhkadit sámi kultuvrra jotkkolašvuoda. Almmá din mávssolaš barggu haga sámegiela boahhteáigi livččii dáláža seavdnjadit. Háliidannai giitit din, buorit oahpaheaddjit ja šaddadeaddjit, din bargan divrras barggu ovddas.

Sámi servoša ruovddit, geat sirdet árbevieruideaset buolvvas nubbái, dárbbahuvvojít. Árbevirolaš ealáhusat ja giehtaduojit dat soitet lea eanemus uhkivuložin láhppot dehe nuppástuvvat lagas boahhteáigge. Dálkkádatrivdan, ruvkefidnut, ekonomiijavuogádat, byrokratiija ja láhkaásaheami váilevašvuodat soitet lea ilá mángga sápmelašnurríi liigi ja sii šaddet válljet eará go soga árbevirolaš ealáhusa. Muhto ovttas mii bastit ceavzit dáin uhkiin. Galgá atnit mielas, olu nuorat háliidit bargat árbevirolaš ealáhusaiguin dáin uhkiin fuolakeahttá. Árbevirolaš ealáhusamet leat min muvrageadgi, ii dušše daid buktin ruđalaš bohtosa, biepmu dehe dávviriid geažil. Dat leat oassi kultuvrralaš sámi árbevierus, man giige ii sáhte váldit mis eret. Min ealáhusat leat gárganan ovttas luondduin ja elliiguin ja leat vuogáiduvvan deike dáidda árktalaš diliide. Dat ráhkadit vuodu rikkis sámegillii, dorjot sámi searvvušortnega seailuma ja leat sámi eallinvuogi oassi.

Álbmotbeaivve galgá muitit maid ránnáriikkaid sápmelaččaid ja álgoálbmogiid eará sajes máilmmis. Eat sáhte vajálduhttit Ruošša sápmelaččaid, geat šaddet dáistalit iežaset giela, kultuvrra ja eallinvuogi beales almmá stáhta doarjaga haga. Eat sáhte maid vajálduhttit Ruota sápmelaččaid, geat geahččalit bargat bohccuideasetguin ruvkkiid deaddagis. Min sápmelaš fuolkkit ja ustibat Norggas sáhttet šaddat heaitit boazobarggu ja luohpat eallinvuogisteaset, jos Norgga stáhta bággonjuovvanmearrádusat olláhuvvet. Miehtá máilmmi algoálbmogat šaddet doarrut seamma buncaraggáiguin ja hástalusaiiguin maid miinai dáppe. Álgoálbmogat leat min vieljat ja oappát, eaige buot álbmogat sáhte oba ávvuditge álbmotbeaivvi. Mii galgat leat ilolaččat das, mii mis lea ja galgat muitit oba álgoálbmotservoša ja min oktasaš árbámet.

Gudnejahtton sápmelaččat, buorit ustibat. Sámi álbmoga boahteáigi ii leat eahpesihkar nu guhká, go seailuhit kultuvrramet árvvuid, árbevieruid ja iežamet searvvušvuoda. Boahteáigi lea čuovgat. Sápmelaš identiteahhta lea gievra. Mii diehtit geat mii leat, gos boahit ja gosa leat manname. Globála áigge go máilmmis leat stuora álbmotvánddardeamit, nu kultuvrralaš jotkkolašvuoha ja didolašvuoha iežamet birra ja iežamet ruohttasiin lea stuora riggodat. Máilmmipolitihka ja dálkkádatrievdama geažil diehtomet luonddus, dálkkádagas ja min árbevirolaš ealáhusamet sáhttet fas oažžut stuora árvvu ja leat dárbbášlaččat dutkamuššii nugo oba servodahkii.

Buot mávssolaččamus lea kultuvrra, giela, árbevieruid ja árvvuid seailuheapmi, doalaheapmi ja sirdin boahte buolvvaide. Árbevierut, duodji, árvvut, ealáhusat dego boazobargu ja luohiti dan sierra rievdadusaiguin sierra sámegielain doalahit oktavuoda dološ buolvvaide ja duddjojiti oktavuoda boahte buolvvaide.

Árvvus adnon sápmelaččat, buorit ustibat! Buori álbmotbeaivve vel okte!